

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi

Journal of Turkish Language and Literature

Araştırma Makalesi | Research Article

Open Access

Güftekârın Hakkı: Ahteri Düşkün Bir Şair Taşlıcalı Yahyâ Bey ve Murabbainın Bestelenmesi

The Lyricist's Right: An Ill-Starred Poet Yahyâ Bey of Tashlidja and the Composition of His Quatrain

Fatih Tıgılı¹

¹ İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye

Öz

Türk müziğinde yer alan bazı eserlerin güftelerinin sahipleri hakkında tereddütler vardır. Bu tür durumlarda genellikle güfte, ya sahibinden başkasına atfedilir ya da sahibi meğhul olarak anılıp bir soru işareti (?) ile belirtilir. Klasik Türk müziğinin güfte kaynaklarından biri olan Klasik Türk edebiyatının eserleri (divanlar, mesneviler, mecmualar ve tezkireler) tetkik edildiğinde bazı metinlerin kulağımıza hiç de yabancı olmadıkları görülür. Bir edebî eserde yer alan şiirin -bazen ufak tefek değişikliklerle- bestelenerek icra edildiğine şahitlik ederiz. İşte bu metinlerden biri de XVI. yüzyılın kıymeti yeterince takdir edilmemiş, şarkıda geçtiği üzere “ahteri düşkün” tabir edebileceğimiz şairlerinden biri olan Taşlıcalı Yahyâ Bey’e (ö. 990/1582-83) ait bir murabbadır. Hacı Ârif Bey tarafından nihavend makamında ağır aksak usulünde bestelenen “Ahteri düşkün garîb ü âşık-ı âvâreyim” şarkısının asıl güfte sahibinin kim olduğu konusunda farklı bilgiler mevcuttur. Genellikle güfte sahibi olarak Mehmed Sadi Bey’in adı geçmektedir. Bu çalışmada öncelikle Türk müziği güfteleri ile ilgili kaynaklarda bu eserin güfte sahibinin kim olduğu konusundaki bilgiler ele alınmıştır. Daha sonra benzerliğini göz önünde bulundurularak Yahyâ Bey’in murabba ile karşılaştırıp güftenin Yahyâ Bey’e ait olduğu ortaya konacak, ardından zamanla ne gibi değişikliklere uğradığı ve Mehmed Sadi Bey’e nasıl yakıştırıldığı üzerinde durulmuştur. Son olarak Yahyâ Bey’in divanından hareketle metinde yapılan değişiklikler ve bunların dönemsel izleri takip edilmiştir.

Abstract

There are lingering doubts about the lyricists of certain songs in Turkish classical music. The lyrics of some compositions are either misattributed to others or are marked as anonymous, often indicated with a question mark (?). Upon examining the major sources of classical Turkish music, namely *diwâns*, *mathnawîs*, *mejmû’as*, and *tadhkiras*, it becomes apparent that some poetic texts from classical Turkish literature have been adapted as song lyrics. In many cases, these poems are set to music and performed, sometimes with minor modifications. One such instance involves a quatrain by Yahyâ Bey of Tashlidja (d. 990/1582–83), an underappreciated poet of the sixteenth century, who may be characterized as “ill-starred,” echoing a phrase used in the song under discussion. There are different views regarding the authorship of the lyrics for the song “I am an ill-starred, strange, wanderer lover,” composed by Hacı Ârif Bey in *agır-aksak tempo* and *nihavend mode*. The name of Mehmed Sa’dî Bey is most often cited as the lyricist. This study begins by exploring perspectives from the field of classical Turkish music regarding the authorship of this song. Subsequently, based on notable textual similarities, the lyrics are compared with a quatrain by Yahyâ Bey, leading to the argument that the true lyricist is Yahyâ Bey himself. The article then discusses the textual alteration made to the original quatrain and how the lyrics came to be associated with Mehmed Sa’dî Bey. Finally, by consulting Yahyâ Bey’s *diwân*, the study identifies the differences between the quatrain and the song lyrics, offering insights into the historical evolution of the text.

Anahtar Kelimeler

Hacı Ârif Bey • Mehmed Sadi Bey • Taşlıcalı Yahyâ Bey • murabba • güfte

Keywords

Hâcî Ârif Bey • Mehmed Sa’dî Bey • Yahyâ Bey of Tashlidja • quatrain • lyrics

Atıf | Citation: Tıgılı, Fatih. “Güftekârın Hakkı: Ahteri Düşkün Bir Şair Taşlıcalı Yahyâ Bey ve Murabbainın Bestelenmesi”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature* 65, no. 2 (2025): 513-538. <https://doi.org/10.26650/TUDED2025-1709345>

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025, Tıgılı, F.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Fatih Tıgılı ftigli@istanbul.edu.tr

Extended Abstract

There are ongoing doubts regarding the authorship of the lyrics of certain works in Turkish music. In some cases, the lyrics are either misattributed to someone else or the author is listed as unknown and marked with a question mark (?). Over time, such false attributions and ambiguities, when repeated, begin to gain acceptance and become widespread. Consequently, true authors are consigned to obscurity.

When the key sources of Turkish music lyrics, namely *dîwāns*, *mathnawīs*, *mejmū'as*, and *tadhkiras*, are analyzed, it becomes evident that many of these texts are not unfamiliar to our ears. On reading them, we often sense a recognition, as if we have encountered them before. These literary texts, sometimes with slight alterations, are frequently set to music and performed.

One such example is the quatrain by Yahyâ Bey of Tashlidja (d. 990/1582–83), written in the *mutekerrir murabba'* (repeated quatrain) form, in which each stanza consists of four lines with the final repeated. Yahyâ Bey, an underappreciated poet of the sixteenth century, may be described as an “ill-starred” (unfortunate) figure, a term echoed in the song’s title.

There are various accounts concerning the authorship of the song “Ahteri düşkün garîb ü ‘âşık-ı âvâreyim,” composed by Hâcî ‘Ârif Bey in *nihavend* mode *agîr-aksak* tempo. The lyricist is not mentioned in early sources or notations, whereas in more recent periods, the lyrics have generally been attributed to Mehmed Sa’dî Bey. Yahyâ Bey’s name, by contrast, appears in only a few sources and can be regarded as an exception.

Sadi Yaver Ataman, a leading authority in Turkish music, initially attributed the lyrics to Mehmet Sa’dî Bey in an article where he criticized the uncertainty surrounding lyric authorship and described it as unjust. Later, in his study of Mehmed Sa’dî Bey’s *dîwân* (*Gulshen-i Âsâr*), he maintained this view but expressed it more cautiously. He noted that the lyrics were absent from the *dîwân* and the manuscript collection of Mehmed Sa’dî Bey, whose brother, Ahmed Fehim Bey, was Ataman’s father-in-law, but speculated that they might have appeared in a lost second volume. Ataman also cited Tanbûrî Dürri [Turan] Bey, his colleague at the radio, as supporting evidence that the lyrics might belong to Mehmed Sa’dî Bey.

This study first surveys the available information on the lyricist as presented in works on Turkish music. Then, drawing on textual similarities, it compares the lyrics of the song with a quatrain attributed to Yahyâ Bey and argues that the true author of the lyrics is indeed Yahyâ Bey. The study further examines the textual changes the lyrics underwent and how they came to be attributed to Mehmed Sa’dî Bey.

It is plausible that the substitution of the words “Yıldız” (Turkish) or “Ahter” (Persian) with “Talih” (fate, fortune, luck) in the lyrics occurred during the reign of Abd al-Ĥamîd II. Given that “Yıldız” might have been interpreted as a reference to Yıldız Palace, the residence and administrative center of the sultan, such a modification could have been a precaution against political sensitivities. Considering the strict press censorship of the period and the presence of a list of banned expressions, the alteration seems understandable. Similarly, the first word of the repeated line in the quatrain, “pâdişâhum” (“my king”), was changed to “şivekârum” (“my flirtatious beloved”).

The study also traces the textual and historical evolution of the lyrics based on Yahyâ Bey’s *dîwân*, examining other modifications related to word choice and suffixation. Some of these changes may reflect the orthography practices of the period, and these are also presented in a comparative format.

Literary historians generally agree that Yahyâ Bey died in 990 AH (1582–83 CE). The quatrain discussed here appears in a manuscript dated to the year of his death, transcribed by Hasan bin Bali al-Bosnavî, suggesting it may have been copied in Bosnia, near where the poet likely passed away. This context suggests that Yahyâ Bey, who may have been experiencing hardship in his final years, composed the poem as a direct appeal to the sultan. The preceding poem in this manuscript, in which the line “While I have a king of the world like you” is repeated, supports this interpretation, as it conveys the poet’s plea for help from the ruler.

This case demonstrates the value of classical Turkish literature in identifying the true authorship of Turkish music lyrics through interdisciplinary comparison. As illustrated in this study, *dîwāns* and related literary texts are indispensable resources for determining lyric provenance. Therefore, it is evident that literature and music are inseparably linked. By presenting evidence-based analysis, this article offers a model for uncovering the authentic lyrics and restoring rightful recognition to forgotten poets.

“Besteci olarak şöhret yapmış, adları gönüllerde, dillerde ve hafızalarda yaşayan ve dolaşan usta sanatçılar yanında, bu sanatın yapı malzemesini teşkil eden şiirlerin “güftelerin” yaratıcılarının karanlıkta kalması hiç şüphesiz musiki tarihimiz için bir boşluktur. Bu tarihi yazacak olanlar, bu ciheti her halde ihmal etmemelidirler.”¹

Sadi Yaver Ataman

Giriş

Türk² müziğine güfte kaynağı olarak klasik Türk edebiyatı önemli bir yer tutmaktadır.³ Bugün hâlâ beğeniyle dinlenen birçok şarkının güftesinin klasik edebiyat şairlerine ait şiirler olduğunu görürüz.⁴ Gazel, musammat (özellikle murabba, muhammes ve müseddes) ve diğer nazım şekillerinin bestelendiği görülmektedir. Bu nazım şekillerinden murabbain şarkıyla aralarındaki benzerlikler araştırmacılar tarafından incelenen bir konu olmuştur. Şarkının müstakil bir nazım şekli olup olmadığı veya genellikle murabbaların az da olsa muhammes ve müseddeslerin bestelenmiş şekli olduğu konusunda değişik fikirler ileri sürülmüştür.⁵

Bir nazım şekli olarak şarkının ortaya çıkışı ve ilk örnekleri XVII. yüzyıl şairlerinden Nailî (ö. 1666) ile başlatılırken erken bir örnek olarak Ubeydî'nin (ö. 1573) musammatlarının şarkı ile olan benzerliği de vurgulanmaktadır. Divanının İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunan nüshasında bazı murabba ve muhammeslere başlık olarak musiki makamlarının yazılı olduğu görülmektedir.⁶ Yine aynı yüzyılda yaşamış olan Hüdâyî'nin (ö. 1583) murabbalarının bazılarının başlıklarında makam isimlerinin yazıldığını da görmekteyiz.⁷

Bestelenen bu şiirlerin şairleri, birtakım sebeplerden dolayı unutulabilmektedir. Bu sebeple zaman zaman güfte sahipleri hakkında tereddütler ortaya çıkmıştır. Güftelerin başkasına isnat edilmesi veya sahiplerinin meçhul kaldığı görülmektedir. Son yıllarda bu yanlışlıkların tashihi ve bilinmezliklerin giderilmesi yönünde çalışmaların arttığına şahit olmaktayız.⁸ Üzerinde inceleme yapılan ve yayımlanan edebî metinlerin sayısının artması özellikle güfte sahiplerinin tespitinde ve bilgilerimizin daha doğru bir hâle gelmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Klasik Türk edebiyatı ve musiki arasındaki bağlantıya son senelerde daha fazla dikkat çekilmiştir. Bu konuda özellikle klasik Türk edebiyatı araştırmacılarınca yapılan çalışmalar bu iki konunun daha sağlıklı bir şekilde incelenmesine zemin sağlamıştır.⁹ Bununla birlikte güftelerle ilgili eksiklikler ve yanlışlıklar hâlâ

¹Sadi Yaver Ataman, “Güftekâr'ın Hakkı ve Mehmed Sadi Bey,” *Musiki Mecmuası*, no. 197 (1964): 139.

²Makalenin başlığında kullanılan “Güftekârın Hakkı” ve “Ahteri Düşkün” ibareleri Sadi Yaver Ataman'ın yazısı ve Hacı Ârif Bey'in “Ahteri düşkün garib ü âşık-ı âvâreyin” ile başlayan nihavend makamındaki meşhur şarkısından ödünç alınmıştır. Bkz. Ataman, “Güftekâr'ın Hakkı ve Mehmed Sadi Bey”.

³Gönül Paçacı Tuncay, (haz.), *Edebiyatın İzinden Eski Müziğin Rüzgârıyla* (İstanbul Üniversitesi Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2025).

⁴Şiirin güfteleye dönüşümü ve şair-bestekâr birliktelikleri ile ilgili olarak bkz. Cem Behar, *Bestesiz Güfteler Şarkılardan “Klasik”liğe: XIX. Yüzyıl Matbu Güfte Mecmuaları (1852-1905)* (Yapı Kredi Yayınları, 2024), 28-30.

⁵Hülya Hancı, “Şarkı Türünü Tanımlamadaki Sorunlar ve Bu Sorunların Çözülmesinde Nedîm'in Rolü”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4: Nazımdan Nesire Edebi Türler* içinde, haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru ve Ali Emre Özyıldırım, (Turkuaz Yayınları, 2009); M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat ve Biçim-Ölçü-Kafiye* (Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019), 431-433; Ayşe Yıldız, “Nedîm'in murabbalarından hareketle edebiyat ve müzik ilişkisini yeniden düşünmek”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XIV Dîvân'dan Nağmeler: Farklı Boyutlarıyla Edebiyat-Mûsikî İlişkileri* içinde, haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Ali Emre Özyıldırım ve Ersu Pekin, (Klasik Yayınları, 2019), 220-223.

⁶Ömer Arslan, “Dîvân (Ubeydî)”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, Erişim 5 Ocak 2025, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-ubeydi>

⁷Hüdâyî (Salâ Muslîsî), *Dîvân*, haz. Mustafa S. Kaçalin (Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016), 110-111.

⁸Enis Tombul, “Asıl Söz Sahipleri”, *Darülelhan Mecmuası* 12 (2020): 27-30; Enis Tombul, “Asıl Söz Sahipleri-II”, *Darülelhan Mecmuası* 13 (2022): 44-45.

⁹Mustafa Çıpan, *Güfte İncelemesi Notalar-Güfteler-Şekil Özellikleri Açıklamalar-Edebiyat ve Mûsikî Bilgileri I* (Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, 2001); Türkân Alvan ve M. Hakan Alvan, *Söz ve Söz Meclisi Şiir ve Musikî Medeniyetimiz* (Şule Yayınları, 2016); *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XIV Dîvân'dan Nağmeler: Farklı Boyutlarıyla Edebiyat-Mûsikî İlişkileri*, haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır,

devam etmektedir. Bu hataların sebepleri konuyla ilgili bir çalışmada Mustafa Çıpan tarafından aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1. Osmanlı Türkçesini bilmemek.
 - a. Güfte eksikliklerinin müstakil yazma-matbu güfte mecmualarını okuyamamak,
 - b. Nota altlarında yazılı güfteleri okuyamamak,
 - c. Güftelerin farklı kaynaklarla mukayesesini yapamamak,
 - d. Tenkidli metin oluşturmamak,
 - e. Metin tamiri yapamamak.
2. Yeterli edebî bilgiye sahip olamamak.
 - a. Arûz veznini yeterince bilmemek,
 - b. Sanatları lâıykıyla tespit edememek,
 - c. Telmihleri, tedâileri (çağırışım), karineleri (yaklaşım) vb. hissedememek.
3. Anlam vermekte zorlanmak.
 - a. Nitelikli bir okuma, anlama, düşünme faaliyeti gerçekleştirememek,
 - b. Tahlil yapamamak,
 - c. Terkip vücuda getirememek,
 - d. Bestekâr ve güfte şairleri ile ilgili eksik bilgileri tamamlamamak, hataları düzeltmek için dîvânlar, mecmualar ve diğer kaynakları tarayarak nitelikli bir mukayeseli çalışma yapmamak.¹⁰

Yukarıdaki sebeplerin en sonunda yer alan güfte şairlerinin eserlerinin divanlarının taranması sonucu güftenin sağlıklı bir şekilde kontrolü bizim de yazımızın esasını oluşturmaktadır.

Türk müziği güftelerinin daha sağlıklı bir şekilde incelenmesi için bu metinlere klasik edebiyat bilgisi (şekil ve tür, vezin, kafiye ve belâgat) ve edebiyat tarihi merkezli bir anlayış/bilgi ile yaklaşmak gerekmektedir. Bu da müzik ve edebiyat disiplinlerinin ortaklaşa çalışmalarıyla mümkün olacaktır.¹¹

Bu yazıda Türk müziğinin önemli bestekârlarından Hacı Ârif Bey (ö. 1885) tarafından bestelenmesi ve icrası kaynaklarda değişik şekillerde hikâye edilen nihavend makamında ağır aksak usulünde bestelenen meşhur “Ahteri düşkün garib ü âşık-ı âvâreyin” şarkısının güfte sahibi Taşlıcalı Yahyâ ve güftesi konusundaki rivayetler ele alınmıştır.

Hayatında talihi yaver gitmemiş, padişahın ve sadrazamın gadrine uğramış, umduğunu bulamamış bir XVI. yüzyıl şairi olan Taşlıcalı Yahyâ Bey (ö. 1582), Arnavut kökenli olup devşirme usulüyle Osmanlı topraklarına getirilen ve ömrü savaş meydanlarında geçen bir asker-şairdir. Kendi ifadesine göre hak ettiği ilgiyi hiçbir zaman rakipleri kadar göremeyen divanı, hamsesi ve yazdığı Edirne ve İstanbul şehrengizleriyle klasik edebiyatın önemli bir şahsiyeti olan Taşlıcalı Yahyâ, Kanuni Sultan Süleyman’ın 1553 yılında oğlu Şehzade Mustafa’yı katletmesinden sonra yazdığı mersiye¹² sebebiyle gözden düşmüş ve İstanbul’u terk edip Rumeli’ye geçerek hayatının son yıllarını burada geçirmiştir. Şairin edebî yönü ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve eserleri üzerine çalışmalar yapılmıştır.¹³

Hanife Koncu, Ali Emre Özyıldırım ve Ersu Pekin (Klasik Yayınları, 2019); İsmail Güleç ve Erdal Kılıç, *Osmanlı Şiirinden Bir Demet Şarkı* (Duvar Yayınları, 2023).

¹⁰Mustafa Çıpan, “Klasik Türk Müsikîsi Eserlerinin Güfteleri/Müsikîmizin Şiiri”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XIV Dîvân’dan Nağmeler: Farklı Boyutlarıyla Edebiyat-Müsikî İlişkileri* içinde, haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Ali Emre Özyıldırım ve Ersu Pekin. (Klasik Yayınları, 2019), 188-189.

¹¹Bu amaçla planlanan “Klasik Türk müsikîsi eserlerinin güfteleri/Müsikîmizin şiiri” başlıklı klasik Türk müsikîsi eserlerinin güfte projesinin ilgili kurumların desteğiyle bir an önce hayata geçirilmesini temenni ediyoruz.

¹²Ahmet Atillâ Şentürk, *Taşlıcalı Yahyâ Beg’in Şehzâde Mustafa Mersiyesi Yahut Kanunî Hicviyesi* (Büyüyenay Yayınları, 2014).

¹³Mehmed Çavuşoğlu, *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983); Mehmed Çavuşoğlu, “Yahyâ Bey, Dukagin-zâde”, *Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi* 13, (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986), 343-347; Bayram Ali Kaya, “Taşlıcalı Yahyâ,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 40, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 156-157; Ayşe Sağlam, *Taşlıcalı Yahya ve Hamse’si* (Grafiker Yayınları, 2017).

Makalemizde öncelikle Hacı Ârif Bey'in bestesi ele alınacak, daha sonra müzik kaynaklarında güftenin kime atfedildiği üzerinde durulup Taşlıcalı Yahyâ Bey'in murabbai ile karşılaştırılması yapılacaktır. Yahyâ Bey'in murabbainda tekrar eden mısraının aynı yüzyılda yaşamış Muhibbî'nin (ö.1566) bir murabbainda ve Edirneli Mevdî'nin (ö. 1591) bir müseddesinde de tekrar eden kısımlarda kullanılması sebebiyle bu şiirler de ele alınmıştır. Şiirlerin tam metinleri makalenin ekinde verilmiştir.¹⁴

Hacı Ârif Bey'in şarkısının güftesi ile bu güfteye kaynaklık ettiğini düşündüğümüz Yahyâ Bey'in murabbainın karşılaştırılması sonucunda meydana gelen değişiklikler, bestenin yapıldığı II. Abdülhamid dönemi (1876-1909) ile ilgili sansür ve yasaklama iddiaları bağlamında ele alınmıştır.

Şarkının güfte mecmualarında ve nota yayınlarındaki durumu da özellikle Gönül Paçacı Tunçay'ın *Neşriyât-ı Mûsiki Osmanlı Müziğini Okumak* adlı eserinden ve değişik kurumların sahip olduğu nota arşivlerinden hareketle tespit edilmiştir.

1. Hacı Ârif Bey'in Bir Bestesi: Ahteri Düşkün...

Hacı Ârif Bey'in hayatından bahseden araştırmalarda bestekârın çeşitli sebepler dolayısıyla uzaklaştırıldığı Muzika-yi Hümayun'a, II. Abdülhamid döneminde kolağası rütbesiyle tekrar döndüğünden bahsedilir.¹⁵ Bu dönemde padişahın kendisinden yeni şarkılarını dinlemesini istediği bir vakit, çeşitli sebeplerden dolayı bu isteği gerçekleşmemiştir. Bu olaydan sonra II. Abdülhamid Muzika-yi Hümayun'daki odasından süresiz olarak çıkmamasını emreder. Hacı Ârif Bey, bu elli günlük oda hapsi esnasında nihavend makamında ağır aksak usulünde bestelediği "Ahteri düşkün garib ü âşık-ı âvâreyin" şarkısını arkadaşı sermüezzın Miralay Rifat Bey'den padişaha okumasını ister. Şarkının padişahın huzurunda okunmasından sonra oda hapsi cezası kalkar ve kendisi miralay rütbesine yükseltilerek taltif edilir.¹⁶

Padişahın kızgınlığının bir neticesi olarak cezalandırıldığı dönemin eseri olan bu şarkı bestekârın affedilmesine sebep olmuştur. Bu olayın gerçekleştiği tarih tam olarak bilinmemektedir. Aşağıda bahsedeceğimiz bazı karineler vasıtasıyla olayın tarihini tahmin etmeye çalışacağız.

Bu şarkının güftesi Hacı Ârif Bey tarafından tertip edilen ve 1873 yılında yayımlanan *Mecmûa-i Ârifî*¹⁷ isimli eserde yer almamaktadır. Bu sebeple şarkının 1873 yılından sonra bestelendiğini söyleyebiliriz. Zaten olayın II. Abdülhamid'in saltanatı döneminde olduğu bilinmekle birlikte 1876'dan sonra olduğu aşîkârdır. Arşiv belgeleri esas alınarak Hacı Ârif Bey hakkında hazırlanan bir bildiride Üsküdar Şeriyeye sicillerinden bir belgedeki aşağıdaki kayıt göz önüne alındığında, yazımıza konu olan şarkı muhtemelen, Hacı Ârif Bey'in 1878 hatta 1879 senesinden sonra affa uğrayarak Muzika-yi Hümayun'a tekrar alınmasından sonra yani ömrünün son yıllarında (1880'li yıllarda) bestelenmiş olmalıdır:

Hacı Ârif Bey vaktiyle Hatice Meserret adlı bir cariyesini âzad etmiş. Hatice Meserret Hanım'ın bir satış muamelesi mahkeme siciline "Maçka'da sakin ... esbak serhânende Mehmed Ârif Bey'in mu'tekası" şeklinde kaydedilmiş; 29.12.1878. Bu kayıt Ârif Bey'in kimliğini ortaya koyan en net kayıt olma özelliğini taşımaktadır.¹⁸

¹⁴ Makalemizin tamamında kaynaklardan yapılan alıntılarda eserlerin imlası esas alınmış, herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Koyu (bold) yazımlar vurgu maksadıyla tarafımızdan yapılmıştır.

¹⁵ Yılmaz Öztuna, *Hacı Ârif Bey* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986), 26-27.

¹⁶ Öztuna, *Hacı Ârif Bey*, 28-29; Can Ceylan, *Ölümünün 120. Yılında Hacı Ârif Bey* (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2005), 11; M. Fatih Salgar, *Hacı Arif Bey Hayatı-Sanatı-Eserleri* (Ötüken Yayınları, 2011), 35-36.

¹⁷ Ârif [es-Seyyid Mehmed], *Mecmu'a-i Ârifî* (İbrahim Efendi Matbaası, 1290 [1873]). Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gönül Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Mûsiki: Osmanlı Müziğini Okumak 1* (VakıfBank Kültür Yayınları, 2019), 65-67; Behar, *Bestesiz Güfteler Şarkılardan "Klasik"liğe: XIX. Yüzyıl Matbu Güfte Mecmuaları (1852-1905)*, 45-47. Eser hakkında yazılmış bir ansiklopedik sözlük maddesi için bkz. Ahmet Hakkı Turabi, "Mecmû'a-i Ârifî (Hacı Ârif Bey) (Matbu)" *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, Erişim 5 Ocak 2025, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mecmu-a-i-arifi-haci-arif-bey-matbu>. Bu maddede bahsedilen eksik sayfalar madde yazımında kullanılan ve kaynakçada belirtilen matbu nüshanın kendisindeki eksiklikler sebebiyledir. Diğer matbu nüshalarda bahsedilen bu eksik sayfalar mevcuttur.

¹⁸ Talip Mert, "Hacı Arif Bey (1831-1885)". *Osmanlı İstanbulu IV* içinde, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız ve Emrah Safa Gürkan. (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2016), 814.

Hacı Ârif Bey hakkında yapılan bir çalışmada şarkının okunması ve neticesinde onun padişah tarafından affedilerek miralay rütbesine atanması hakkında Refik Ahmet Sevengil'in Semih Mümtaz'dan aktardığı şu bilgi yer almaktadır:

... saz heyeti oldukça mükemmeldi ve içlerinde mükemmel hanendeler vardı. Hacı Arif Bey, bunların arasında idi. Miralaylığı benim düşün geceme tesadüf etmiştir. Kendisi biraz sert yaradılıştı olduğu için, bir-iki defa saray mızıkasından çıkarılmış ise de II. Hamit devrinde yine saraya alınmıştı, fakat biraz kenara atılmış gibiydi. Bu davranışa lâayk olmadığı hususunu babam hünkâra arz etmiş ve terfi etmesine yol açmıştır.¹⁹

Bu meşhur şarkı dönemin birçok matbu güfte mecmualarında²⁰ güfte sahibi belirtilmeksizin genellikle iki dördlük hâlinde yer almıştır. Bu mecmualardan bazıları şu şekildedir:

Udî Samî, Âhenk, 1337 [1921], s.10.²¹

Ali Gâlib Bey, Gıdâ-yı Rûh, 1316 [1900], s. 20.²²

Hasan Tahsin, Güzlâr-ı Musiki, 1322 [1906], s. 60.²³

Şevki Bey, Hevâ-yı Şevk veyâhûd Sadâ-yı Aşk, 1307 [1891], s. 4.²⁴

Udî Cevdet, Mecmu'a-i Elhân, 1337 [1921], s. 26.²⁵

Hasan Hilmi, Negamât-ı Aşk yâhûd Yeni Şarkı Mecmu'ası, 1306 [1890-91], s. 20.²⁶

Ârif Bey, Şevk-efzâ veyâhûd Sürûr-ı Dil, 1307 [1891], s. 4.²⁷

Mustafa Emîrî, Yeni Şarkı Mecmu'ası, 1304 [1888-89], s. 49-50.²⁸

Yine bu şarkı döneminin nota yayınlarında da aynı güfte mecmualarında olduğu gibi güfte sahibi belirtilmeksizin yer almıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

[Notacı] Hacı Emin Efendi Notaları, numara 13.²⁹

Garbis Efendi, Nihâvend Faslı, s. 11-12.³⁰

İsmail Hakkı Bey, Mûsiki-i Osmani Nota, Numero 5-Nihâvend faslı, s. 8.³¹

Dârü't-ta'lim-i Mûsiki Külliyyatından, Nihâvend Faslı Birinci Takım, s. 8-9.³²

¹⁹M. Fatih Salgar, *Hacı Arif Bey Hayatı-Sanatı-Eserleri*, 36. Hâlbuki Refik Ahmet Sevengil'in kaynak gösterdiği Semih Mümtaz'da bu konu *Sultan Hamidin Müzik Sevgisi* başlığı altında şu şekilde ifade edilmiştir: "Alaturka saz hey'eti de epeyce mükemmeldi. Ve mükemmel hanendeler vardı. Hacı Arif Bey «miralay» bunların arasında idi. «Miralaylığı benim düşünüm gecesine tesadüf etmişti. Kendisi tab'an biraz haşin olduğu için bir iki defa saray müzikasından çıkarılmışlardan ise de bir yolunu bulmuş, Sultan Hamidi sani devrinde yine saraya alınmıştı, fakat bir kenara atılmış gibiydi. Bu muameleye lâayk olmadığını babam hünkâra arz etmiş ve terfiine delâlet etmişti." Bkz. Semih Mümtaz S., *Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler* (Hilmi Kitabevi, 1948), 58. 1879 doğumlu olan Semih Mümtaz 1906 yılında Arap İzzet Holo Paşa'nın kızı Seniye Abed ile evlenmiştir. Bkz. Ruveyda Okumuş, "II. Abdülhamid Devrinde Yıldız Parlayan Bir Devlet Adamı: Reşid Mümtaz Paşa (1856-1928)," *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi* 2, no: 2 (2020): 115. Bu sebeple yukarıda geçen *düşünüm gecesine* ifadesine ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Semih Mümtaz'ın satırlarında düşün ve padişaha arz konusu tırnak içinde verilmiştir. *Düşünüm* ve *babam* ifadelerinin kime ait olduğu açıkça belirtilmemiştir. Bununla birlikte II. Abdülhamid'in şehzadeligi esnasında ders okuduğu Ebubekir Mümtaz Efendi'ye ve oğlu Reşid Mümtaz'a muhabbet beslediği kaynaklarda geçmektedir. Bkz. Mustafa Ragıp Esatlı, *Saray ve Konakların Dilinden Bir Devrin Tarihi*, haz. İsmail Dervişoğlu (Bengi Yayınları, 2010), 90-91.

²⁰Matbu güfte mecmuaları hakkında bkz. Behar, *Bestesiz Güfteler Şarkılardan "Klâsik"liğe: XIX. Yüzyıl Matbu Güfte Mecmuaları (1852-1905)*.

²¹Ayrıntılı bilgi için bkz. Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 143-145.

²²Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 92-97.

²³Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 118-121. Bu eserin Latin harflerine aktarılmış çeviri yazısı için bkz. Hasan Tahsin, *Güzlâr-ı Musikî*, çev. Gülçin Yahya Kaçar (Maya Akademi Yayınları, 2011).

²⁴Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 84-85.

²⁵Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 141-142.

²⁶Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 73.

²⁷Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 86-87.

²⁸Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 1, 71.

²⁹Gönül Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 2, (VakıfBank Kültür Yayınları, 2019), 19.

³⁰Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 2, 53.

³¹Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 2, 93.

³²Paçacı Tunçay, *Neşriyât-ı Musikî: Osmanlı Müziğini Okumak* 2, 125.

“Dârü’t-ta’lîm-i Mûsiki Külliyyatından” başlıklı yaprak notalar (Kızlı seri), 12.³³

Selanikli Ahmed Bey- Dilhayat Nota mecmuası, numero 4 Nihâvend Faslı, sıra no 2.³⁴

Arşak, (Çömlekçiyan) Fasılları, Nihâvend Faslı, s. 14.³⁵

Onnik (Zaduryan) Nota Yayınları, Nevhat Başlıklı Notalar, sıra no. 45.³⁶

Onnik Zaduryan Fasılları, Nihâvend Faslı, s. 14.³⁷

Şamlı İskender Fasılları, Nihâvend faslı, s. 11.³⁸

Müntehabât Yaprak Nota Serisi, no. 169.³⁹

2. Hacı Ârif Bey’in Şarkısının Güftesi Kime Ait?

Bu bölümde Hacı Ârif Bey ve şarkı güfteleri konusunda yapılmış çalışmalar esas alınarak güftenin kime ait olduğu iddiaları üzerinde durulacaktır. Bu amaçla hazırlanan aşağıdaki tablo üç kısma ayrılmıştır: İlk bölümde güfte sahibinin belirtilmediği çalışmalar, ikinci bölümde güfte sahibi olarak Mehmed Sadi Bey’in belirtildiği çalışmalar, son bölümde ise Yahyâ Bey’in divanının yayımlanmasından sonraki dönemde tashih edilen bilginin yer aldığı eserler bulunmaktadır. Tabloda yer alan eserler şüphesiz eksiksiz değildir. Çalışmamız esnasında ulaşabildiğimiz kaynaklardan derlenmiştir, bu sebeple eksikleri olabilir.

Eserin Yazarı /Yayımlayan/Editör	Eserin Adı	Güfte sahibi	Güfte metni
Türk Musikisi Dergisi (1948)	Seçilmiş Şarkı Güfteleri	Belirtilmemiş	Tek dörtlük
Şerif İçli (1949)	Şarkı Güfteleri	Belirtilmemiş	İlk dörtlük
Muharrem Taşçı (1961)	Şarkı Güfteleri	Belirtilmemiş	İlk dörtlük
Nihat Uzcan (1978)	Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Bestekârları Ansiklopedisi-Şarkı Güfteleri ve Türküler	Belirtilmemiş	İlk dörtlük
Etem Ruhi Üngör (1981)	Türk Musikisi Güfteler Antolojisi 2	Belirtilmemiş	İki dörtlük
Sadi Yaver Ataman (1964)	Güftekâr’ın Hakkı ve Mehmet Sadi Bey	Mehmed Sadi Bey	Belirtilmemiş
Yılmaz Öztuna (1969)	Türk Musikisi Ansiklopedisi	Mehmed Sadi Bey	Belirtilmemiş
TRT Müzik Dairesi (1973)	Güfte Şairleri (2. Bölüm)	Mehmed Sadi Bey	Belirtilmemiş
Tarık Kip (1979)	TRT Türk Sanat Musikisi Sözlü Eserler Repertuvarı (Makamlara Göre)	Mehmed Sadi Bey	Belirtilmemiş
Avni Anıl-Günbey Zakoğlu (1980)	Güfteler Türk San’at Musikisi Sözlü Eserleri İkinci Kitap	Mehmed Sadi Bey	Tek dörtlük
Sadun Aksüt (1983)	Türk Musikisi Güfteler 2	Mehmed Sadi Bey	İki dörtlük
Sadi Yaver Ataman (1987)	Mehmed Sadi Bey	Mehmed Sadi Bey	İlk dörtlük
Can Ceylan (2005)	Ölümünün 120. Yılında Hacı Ârif Bey	Mehmed Sadi Bey	İlk dörtlük
Hasan Tahsin (2011)	Gülzâr-ı Mûsikî (Çeviriyazı)	Mehmed Sadi Bey	İki dörtlük
M. Fatih Salgar (2011)	Hacı Ârif Bey, Hayatı, Sanatı, Eserleri	Mehmed Sadi Bey	İlk dörtlük
Mehmet Ersönmez (2013)	Güftelerin Dili	Mehmed Sadi Bey	Tek dörtlük
Türkân Alvan-M. Hakan Alvan (2016)	Saz ve Söz Meclisi	Mehmed Sadi Bey	Tek dörtlük
Yılmaz Öztuna (1990)	Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi	Yahyâ Bey	Belirtilmemiş

³³Paçacı Tunçay, Neşriyât-ı Musîkî: Osmanlı Müziğini Okumak 2, 130.

³⁴Paçacı Tunçay, Neşriyât-ı Musîkî: Osmanlı Müziğini Okumak 2, 137.

³⁵Paçacı Tunçay, Neşriyât-ı Musîkî: Osmanlı Müziğini Okumak 2, 162.

³⁶Paçacı Tunçay, Neşriyât-ı Musîkî: Osmanlı Müziğini Okumak 2, 178.

³⁷Paçacı Tunçay, Neşriyât-ı Musîkî: Osmanlı Müziğini Okumak 2, 200.

³⁸Paçacı Tunçay, Neşriyât-ı Musîkî: Osmanlı Müziğini Okumak 2, 239.

³⁹Paçacı Tunçay, Neşriyât-ı Musîkî: Osmanlı Müziğini Okumak 2, 309.

Eserin Yazarı /Yayımlayan/Editör	Eserin Adı	Güfte sahibi	Güfte metni
Yılmaz Öztuna (1986)	Hacı Ârif Bey	Yahyâ Bey	İlk dörtlük
Mesut Ersönmez (2021)	Güftelerin Dili (Genişletilmiş Yeni Baskı)	Taşlıcalı Yahya Bey	İki dörtlük

Güfte sahibi olarak kimin ilk defa Mehmed Sadi Bey'in ismini zikrettiği meselesi araştırıldığında karşımıza Sadi Yaver Ataman çıkmaktadır. Ataman, güftenin Mehmed Sadi Bey'e ait olduğunu ve bestenin konakta yapıldığını ve bu şarkıyı bizzat II. Abdülhamid'in huzurunda Hacı Ârif Bey tarafından okunduğunu ilk defa makalesinde dile getirmiştir:

Hacı Ârif bey bir çok bestelerini, Mehmet Sâdi beyin konağında bestelemiştir. "Ahteri düşkün garib-ü âşık-ı âvâreyim" diye başlayan -sözleri Mehmet Sâdi beye ait- Nihavent makamındaki şarkısını, Konakta kaldığı bir gece yarısı bestelemiş, hatta mum devrilerek yerdeki halının bir kısmını yakmıştır. Bu halıyı küçük dayım Ahmet Fehim bey hatıra olarak sakladı. Bu şarkıyı, bir aralık devrin Pâdişahı Sultan Hamid'e küserek ayrıldığı sırada besteleyen Hacı Ârif bey, sonradan tekrar saraya döndüğü zaman, Pâdişah huzurunda okurken "şivekârım sen dururken ben kime yalvarayım" mısralarını "Pâdişahım sen dururken ben kime yalvarayım" diye değiştirerek okumuş ve Pâdişahın iltifatına nail olmuştur. Bunu kendisi küçük dayıma anlatmıştır.⁴⁰

Daha sonra Ataman, Mehmed Sadi Bey hakkında hazırladığı ve *Gülşen-i Âsâr*⁴¹ isimli eserini Latin harflerine aktardığı kitabında da bu iddiasını yine konak etrafında ele alarak bu defa biraz daha temkinli bir şekilde tekrarlar:

Bu şarkının güftesi, divanda ve müsvedde defterinde **yoktur**. Ola ki, Mehmet Sadi Bey'in bulunamayan özel defterinde kayıtlıydı. İstanbul Konservatuvarı'nda bir süre beraber bulunduğumuz merhum Tanbûrî Dürri Bey de, bu güftenin Mehmed Sadi Bey'e **ait olabileceğini** söylemiştir. **Şahsen kesin bir şey diyemem**. Doğrusunu araştırmak edebiyat ve musiki tercihlerimize düşer. Ahmet Fehim Bey sözüne ve hafızasına güvenilir, aydın ve muhterem bir insandı. **Kendisinden duyduğumu kaydetmekle yetindim**.⁴²

Hacı Ârif Bey, aralarında yakın bir dostluk bulunan Mehmed Sadi Bey'in Çengelköy'ündeki konağında ter-tip edilen musiki toplantılarının başmısafiridir. Bu toplantıların yanı sıra yine çeşitli zamanlarda konaklarda yatılı misafir olarak bulunur.⁴³ Yine Mehmed Sadi Bey'in şiirleri bu büyük bestekârın bestelerine kaynaklık etmektedir.⁴⁴ Bu iki ismin yakın münasebeti sebebiyle Ataman'ın da bu güfteyi Mehmed Sadi Bey'e isnat etmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Bu iddialardan sonra tabloda da görüleceği üzere birçok çalışmada hatta TRT repertuarında dahi güfte sahibi Mehmed Sadi Bey olarak geçmektedir.

Taşlıcalı Yahyâ Bey'in divanının yayımlanmasından (1977) sonra Hacı Ârif Bey'in bu şarkısının güftesinin kime ait olduğu konusu kesinlik kazanmıştır. Burada bazı sorular akla geliyor. Hacı Ârif Bey bu güfteyi nereden buldu? Divandan kendisi mi tespit etti, yoksa Mehmed Sadi Bey tarafından mı verildi? Ya da Yahyâ Bey'in bu murabbai başka bir makamda mı bestelenmişti ve bu besteye mi icra ediliyordu? Hacı Ârif Bey bilinen bu güfteye yeni bir makamda bir beste mi yapmıştı? Maalesef bu soruların cevabını bilemiyoruz.

⁴⁰Ataman, "Güftekâr'ın Hakkı ve Mehmet Sadi Bey", 138.

⁴¹Eser hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Sait Çalka, "Gülşen-i Âsâr/Dîvân (Sa'dî)." Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. Erişim 5 Ocak 2025, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulsen-i-asar-divan-sa-di>

⁴²Ataman, *Mehmet Sadi Bey*, 44-45.

⁴³Ataman, *Mehmet Sadi Bey*, 42-44; 21.

⁴⁴Ataman, *Mehmet Sadi Bey*, 18-19.

3. Nazîre-Tazmîn

II. Meşrutîyet sonrası İzmir’de yayımlanan mizah ve hiciv muhtevalı gazetelerden biri olan *Edeb Yâhû*’da⁴⁵ II. Abdülhamid’in çeşitli yönlerinin hicvedildiği konulara yer verilmiştir. Bu konulardan biri olan musiki merakından bahseden aşağıdaki satırlarda da bu şarkıdan bahsedilmektedir:

...Bunlar da ne ise ne de geçen gün telgraflardan birinde hakan-ı mahlu’ Abdülhamid’in itiyâdât-ı sabıkasından bir türlü vazgeçmemekte olduğu yazılıyordu. Deniliyordu ki kendisi öteden beri musikiye, ezcumle şiire pek ziyade meraklı olduğundan Yıldız’da bulunan piyanolarla şiir ve inşa daire kitaplarından kısm-ı mühimini talep eylemiştir. Malum olduğu üzere Abdülhamid’in şimdiki sermusahibi Muhsin Bey namında bir zattır. Bundan alınan malumata nazaran şehriyar-ı sabık sûznâk faslından:

Bir günâh itdimse câna sûznâk oldum yeter
Sağ iken öldüm harâb oldum, helâk oldum
Pây-ı ağyâre serildim. Sanki hâk oldum yeter
Sağ iken öldüm harâb oldum, helâk oldum
sarkısıyla ecdâd-ı ızamından cennet-mekân **Sultan Süleyman**’ın nihâvend makamından:
Ahteri düşkün garibim, âşık-ı bî-çâreyim
Gün gibi deryâ-yı ‘aşkında gezer âvâreyim
Sana kul oldum kapundan gayri kande varayım
Pâdişâhım, sen dururken ben kime yalvarayım

şarkısını kemal-i suzişle geçmekte imiş. Garip değil mi?.. Abdülhamid zaman-ı saltanatında bu şarkıyı bir aralık men etmiş. Son mısralarda **padişahım** cümlesini “**şivekârım**”a tahvil ettirmişti. Şimdi ise kendisi padişahlığa pek mütehasir olduğundan mı nedir? “Şivekarım”ı hâfz ile ke’l-evvel padişahım demekte imiş. Fena teselli değil!..⁴⁶

Yazıda, *pâdişâhım* kelimesinin *şivekârım* şeklinde değiştirilmesinin bir ara yasaklandığı ve güftesinin de Kanuni Sultan Süleyman’a ait olduğu vurgulanmıştır. Bu isnat eğer bir hiciv/mizah maksatlı yapılmamış ise son mısra olan “Pâdişâhım sen dururken ben kime yalvarayım” sebebiyledir. Kanuni Sultan Süleyman’ın (Muhibbî) divanında yer alan bir mütekerrir murabbaında da her bendin sonunda bu mısraın tekrar edildiği görülmektedir.⁴⁷

Hacı Ârif Bey’in bu şarkısı ile Kanuni Sultan Süleyman’ın (Muhibbî) şiiri arasındaki benzerlik Osmanlı padişahlarının şairlikleri ve bestekârlıklarıyla ilgili bir yazıda da murabbain ilk bendi verilerek vurgulanmıştır:

Kanuni Sultan Süleyman’ın bu şiiri, ondan yüzelli sene sonra yaşan ve şiirde “Şarkı” şeklinin kurucusu Nedim’i (?-1730) müjdeler gibidir. Ayrıca Hacı Arif Bey’in **güftesi Mehmed Sadi Bey**e ait olan Nihavend şarkısı da bilerek yahut bilmeyerek bu şiire **nazire** gibidir:

Ahteri düşkün garib ü aşık-ı âvâreyim
Gün gibi derya-yı aşkında gezer biçareyim
Sana kul oldum kapında gayri kime varayım
Padişahım sen dururken ben kime yalvarayım⁴⁸

⁴⁵Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şerife Çağın, “II. Meşrutîyet Döneminde İzmir’de Çıkmış Olan Mizah Gazeteleri -Edeb Yahu-”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları* 28 (2010): 118-144.

⁴⁶“Ajanslarda Garâbet”, *Edeb Yâhû*, no. 34 (1327[1909]): 2.

⁴⁷Kânûnî Sultan Süleyman, *Muhibbî Divânı Bütün Şiirleri II*, haz. Kemal Yavuz ve Orhan Yavuz (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 1775-1776.

Taşlıcalı Yahyâ Bey ve Muhibbî'nin murabbalarındaki bu ortak mısra kullanımının bir örneğine yine XVI. yüzyıl şairlerinden Edirneli Mecdî'nin bir mütekerrir müseddesinde rastlamaktayız:

Zehr-i kahır kâse kâse nûş eder gam-h'âreyin
 Erre-i mihnet ucundan şâne-veş sad-pâreyin
 Neçe yıllardur reh-i gamda yêler âvâreyin
 Merhamet kıl hâlûme bî-kes ü bî-çâreyin
Pâdişâhum sen tururken ben kime yalvarayın
 Âsitânûn var-iken bir dahı kande varayın⁴⁹

Aynı mısraın tekrar edildiği bu üç musammâtı (ikisi murabba, biri müseddes) birbirlerine aynı vezin ve kafiye ve muhteva yönünden de benzerlik gösterdikleri için nazîre⁵⁰ olarak yazılmış kabul edebiliriz. Farklı bir bakış açısı ile bir şaire ait olan “Pâdişâhum sen tururken ben kime yalvarayın” mısraını diğer şairlerin kendi şiirlerinde ictibas yoluyla kullanmaları neticesinde tazmin⁵¹ ettikleri söylenebilir.

4. Güftedeki Değişiklikler

Divanda yer alan murabbain ilk iki bendi ile müzik kaynaklarında geçen güfte arasında bazı farklar mevcuttur. En önemli değişiklik şarkının ilk kelimesi olan *yıldızı-ahteri-tâli'i*’nde meydana gelmiştir. Aşağıda değineceğimiz üzere bu değişikliğin sebebi dönemin siyasi hayatıyla yakından ilgilidir.

Daha sonra ilk mısraın sonunda *âşıkın* sıfatı olarak kullanılan *bî-çârenin âvâre*; ikinci mısradaki *âvârenin bî-çâre* olduğunu görmekteyiz. İlk mısradaki *âşıkın* sıfatı olarak *bî-çâre*; ikinci mısradaki *gezmek* fiili sebebiyle *âvâre* olarak murabbadaki gibi olması gerekmektedir.

Şarkının ve murabbain tekrar eden her bendin sonundaki mısradaki yer alan *pâdişâhum* hitabı ise *şîve-kârıma* dönmüştür.

Yine ikinci dörtlükteki *hilâl-ebîrû* yerine *melek-sûret*, *perî-sûret*, *serv-i gül-ruhsârsın* yerine *serv-i hoş-reftârsın*, *göriyenlerde* yerine *mâh-rûlarda*, *kullarınûn* yerine *‘âşıkıñ*, *idici* yerine *eyleyici*, *müsellem* yerine *misilsiz*, *misâlsiz* veya *misl*, *dildâr* yerine *hünkâr* şeklinde değişiklikler de meydana gelmiştir.

Divanda yer alan metin	Kaynaklarda geçen güfte
I	I
Yılduzu düşkün garîb ü ‘âşık-ı bî-çâreyin	Ahteri düşkün garîb ü ‘âşık-ı âvâreyim
Gün gibi deryâ-yı ışkuñda gezer âvâreyin	Gün gibi deryâ-yı ‘âşıkında gezer bî-çâreyim
Saña kul oldum kapuñdan gayrı kanda varayın	Sana kul oldum kapundan gayrı kime varayım
Pâdişâhum sen tururken ben kime yalvarayın	Şîve-kârım sen dururken ben kime yalvarayım
II	II
Bir hilâl-ebîrû güzelsin serv-i gül-ruhsârsın	Bir melek-sûret ⁵³ güzelsin serv-i hoş-reftârsın
Göriyenlerde nazîrûñ yok müsellem yârsın	Mâh-rûlarda nazîrin yok misilsiz ⁵⁴ yârsın
Kullarınûñ hâlîne rahm idici dildârsın	‘Âşıkıñ ⁵⁵ hâlîne rahm eyleyici dildârsın ⁵⁶
Pâdişâhum sen tururken ben kime yalvarayın ⁵²	Şîve-kârım sen dururken ben kime yalvarayım

⁴⁸Osman Nuri Özpekel, “Şâir ve Bestekâr Osmanlı Padişahları”, *Osmanlı 10: Kültür ve Sanat* içinde ed. Güler Eren (Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 613.

⁴⁹Edirneli Mecdî, *Dîvân*, haz. Muzaffer Kılıç (DBY Yayınları, 2022), 159. Şiirlerin tam metinleri makalenin ek kısmında verilmiştir.

⁵⁰Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat ve Biçim-Ölçü-Kafiye*, 279.

⁵¹Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat ve Biçim-Ölçü-Kafiye*, 289-290.

⁵²Yahyâ Bey, *Dîvan Tenkidli Basım*, haz. Mehmed Çavuşoğlu (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977), 198.

⁵³Perî-sûret: Aksüt, Üngör.

⁵⁴misâlsiz: Gülzâr-ı Musikî; müsellem: Hevâ-yı Şevk, Şevk-efzâ, Yeni Şarkı Mecmuası; misl: Negâmât.

⁵⁵kullarîñ: Hevâ-yı Şevk, Negâmât, Şevk-efzâ, Yeni Şarkı Mecmuası.

⁵⁶hünkârsın: Hevâ-yı Şevk, Negâmât, Şevk-efzâ, Yeni Şarkı Mecmuası.

İbnülemin, Hacı Ârif Bey'in hayatını anlattığı kısımda bu şarkıdan bahsederken güftedeki değişikliklerle ilgili olarak dipnotta şu açıklamayı yapmıştır: “Bu lâtif şarkı Sultan Abdülhamid zamanında okunurken ‘Yıldız’ın farisisi olan ‘ahter’ kelimesi ‘tâlî’ kelimesine ve ‘padişahım’ hitabı ‘şive kârım’a **tahvil** olunurdu.”⁵⁷

II. Abdülhamid döneminin önemli tartışmalı konularından biri de sansür ve kelime yasaklarıdır. Bu döneme ait yasaklı kelime listelerinin bulunduğu ve bu kelimelerin matbuatta kullanımının yasak olduğu farklı araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir.⁵⁸ Münif Paşa'nın *Mecmûa-i Fünûn*'da yer verdiği “Bir Yıldız Böceği ile Bir Yolcu” başlıklı fıkrasındaki “Yıldız Böceği”nin II. Abdülhamid'i ima ettiği düşünülerek söz konusu mecmua kapatılmıştır.⁵⁹ Yıldız kelimesinin kullanımındaki bu imtina, yasak veya sansür kendisine güfte de karşılık bulmuştur. Yıldız kelimesinin geçtiği güftenin orijinalinde geçen “yıldızı” kelimesi devletin yönetim merkezi olan Yıldız Sarayı'na çağrıştırdığı için Farsçası olan *ahter*'e dönüşmüş, aynı kavramı farklı dillerde ifade ettiği için bu da yetmemiş *tâlî*' olarak okunmuştur. Yine son mısradaki *pâdişahım* bestede *şivekârım*'a dönmüştür. Bu son değişikliğin şarkının Hacı Ârif Bey'in affedilmesine vesile olması için II. Abdülhamid'in huzurunda Sermüezzîn Rifat Bey tarafından icrası esnasında tekrar *pâdişâhım* şeklinde okunarak aslına dönmesi sağlanmıştır.

Sonuç

XVI. yüzyıl şairlerinden Taşlıcalı Yahyâ Bey'in beş bendden oluşan bir murabba-ı mütekerririnin ilk bendi Türk musikisinin önemli bestekârlarından Hacı Ârif Bey tarafından nihavend makamında bestelenmiştir. Şarkının güfte yazarı olarak erken dönem güfte ve nota yayınlarında herhangi bir açıklama yapılmamış, güftekâr kısmı boş bırakılmıştır. Sadi Yaver Ataman tarafından yazılan bir yazıda güfte Hacı Ârif Bey'in, şarkılarının birçoğunun güftesinin sahibi olan, yakın dostu şair Mehmed Sadi Bey'e isnat edilmiştir. Hatta bu şarkının bestelenmesinin hikâyesi de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu iddiadan sonra yapılan çalışmalarda da güftenin sahibi Mehmed Sadi Bey olarak yaygınlık kazanmıştır. Mehmed Çavuşoğlu'nun (ö. 1987) 1977 yılında hazırladığı *Yahyâ Bey Dîvanı*'nda bu meşhur şarkının -bazı kelime farklılıklarıyla- bir murabbain ilk bendi olduğu görülmüştür. Bu neşirden sonra tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk olarak Yılmaz Öztuna güftenin sahibini Yahyâ Bey olarak tashih etmiştir. Daha sonra Hacı Ârif Bey ve güfteler hakkında yapılmış çalışmalarda bu doğru bilgi az da olsa kullanılmaya başlamışken, eski bilginin de -Mehmed Sadi Bey'in isminin anılması- devam ettiğini görmekteyiz. Bugün dahi birçok nota yayınında, arşivinde, kataloglarda veya veri tabanında bu yanlışlığın hâlâ devam ettiğine şahitlik etmekteyiz. Makalemizle bu yanlışlığa tekrar dikkat çekmeyi ve bütün tarihsel verileri değerlendirerek sonuç itibarıyla ilgili bilgilerin nihai anlamda tashih edilmesini amaçladık. Ayrıca, bu örnek durumdan hareketle Türk musikisindeki eserlerin güfte sahiplerinin doğru bir şekilde tespiti veya başkasına isnat edilen bilgilerin tashihinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Bestelenen güftelerde çeşitli sebeplerden dolayı bazı kelimelerin değiştiğini görmekteyiz. Makalemize konu olan güftenin de muhtemelen, bestelendiği II. Abdülhamid dönemi (1876-1908) ile anılagelen ve tartışılan sansür uygulaması sebebiyle bazı değişikliklere uğradığı görülmektedir. Murabbada geçen *yıldız* kelimesi, Farsçası *ahter*'e dönüşmüş ve bu da dönemin yönetim merkezi olan Yıldız Sarayı'na telmih olarak anlaşılacağı düşüncesiyle *tâlî* şeklinde söylenmeye başlanmıştır. Yine son mısradaki *pâdişahım* bestede *şivekârım*'a dönmüştür. Şarkının Hacı Ârif Bey'in affedilmesine vesile olması için II. Abdülhamid'in huzurunda okunması esnasında tekrar *pâdişâhım* şeklinde icra edilerek aslına dönmesi sağlanmıştır.

⁵⁷İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sadâ* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1958), 68. Bu dipnot *Hoş Sadâ*'da Ârif Bey'in anlatıldığı bölümde yer almaktadır. İbnülemin'in vefatından sonra Avni Aktuğ tarafından tamamlanan *Hoş Sadâ*'nın (Başlangıcından Cemil Bey maddesine kadar olan) bu bölümleri bizzat İbnülemin'in kaleminden çıkmıştır. Bu açıklamanın II. Abdülhamid dönemini yakından tanıyan, musikiden anlayan ve yıllarca konağında musiki meclisleri düzenleyen İbnülemin tarafından yapılmış olması ayrıca önemlidir.

⁵⁸Kelime yasakları ve sansür iddiaları ve değerlendirmeleri hakkında bkz. Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür* (Bağlam Yayınları, 2007); Georgeon, François. “Yasak Kelimeler: XX. Yüzyılın Başındaki Osmanlı Sansürüyle İlgili Bir Belge Üzerine”. *Mete Tunçay'a Armağan* içinde, der. Mehmet Ö. Alkan, Tanıl Bora, Murat Koraltürk (İletişim Yayınları, 2007); Ali Şükrü Çoruk, *Örnek Bir Vak'a Işığında Abdülhamit Döneminde Kitap ve Dergi Sansürü* (Kitabevi Yayınları, 2017).

⁵⁹Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür*, 58.

Şarkıda tekrar eden “Pâdişâhım sen dururken ben kime yalvarayım” mısraı sebebiyle güftenin Kanuni Sultan Süleyman’a isnat edilmesi ve vurgulanan nazire ilişkisi sebebiyle *Muhibbî Dîvânı* taranmış, divanda yer alan bir mütekerrir murabbada bu mısraın tekrar ettiği tespit edilmiştir. Daha sonra başka örneklerin de bulunabileceği ihtimaline karşın diğer 16. yüzyıl şairlerinin de divanları da gözden geçirilmiştir. Bu defa mısraın Edirneli Mecdî’nin divanında bir mütekerrir müseddesinde kullanıldığı görülmüştür. Bu üç şair arasındaki kullanım sebebiyle, birbirlerine nazire yazdıklarını veya bu mısraı alarak tazmin ettiklerini söyleyebiliriz.

Klasik Türk musikisinin güfte kaynakları olarak divan şairlerinin şiirleri kullanılmıştır. Bu güfteler bestelenirken veya icra esnasında bazı değişikliklere uğramıştır. Bununla birlikte bazı güfte sahipleri ya unutulmuş ya da güfteleri başka kişilere isnat edilmiştir. Bu gibi değişiklik ve yanlışlıkları tashih için klasik edebiyat bilgisini ve edebiyat tarihini göz önüne almak ve konuya disiplinler arası bir iş birliği içerisinde yaklaşmak gerekmektedir.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Fatih Tıgılı
Author Details	¹ İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye 0000-0002-6763-1582 ftigli@istanbul.edu.tr

Kaynakça | References

- “Ajanslarda Garâbet”. *Edeb Yâhû*, no. 34 (1327[1909]): 2.
- Aksüt, Sadun. *Türk Musikisi Güfteler* 2. Kervan Yayınları, 1983.
- Ali Gâlib. *Gıdâ-yı Rûh*. [A. Asadoryan] Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1316 [1900].
- Alvan, Türkân ve M. Hakan Alvan. *Saz ve Söz Meclisi: Şiir ve Musikî Medeniyetimiz*. Şule Yayınları, 2016.
- Ârif. *Mecmû’a-i Ârifî*. İbrahim Efendi Matbaası, 1290 [1873].
- Ârif Bey. *Şevk-efzâ veyâhûd Sürûr-ı Dil*. Âlem Matbaası, 1307 [1891].
- Arslan, Ömer. “Dîvân (Ubeydî)”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, Erişim 5 Ocak 2025, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-ubeydi>.
- Anıl, Avni ve Günbey Zakoğlu. *Güfteler Türk San’at Musikîsi Sözlü Eserleri İkinci Kitap*. Tomurcuk Matbaası, 1980.
- Ataman, Sadi Yaver. “Güftekâr’ın Hakkı ve Mehmet Sadi Bey”. *Musiki Mecmuası*, no. 197 (1964): 137-139.
- Ataman, Sadi Yaver. *Mehmet Sadi Bey*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Behar, Cem. *Bestesiz Güfteler Şarkılardan “Klâsik”liğe: XIX. Yüzyıl Matbu Güfte Mecmuaları (1852-1905)*. Yapı Kredi Yayınları, 2024.
- Bozyiğit, Esra. “Taşlıcalı Yahyâ Bey Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Nesre Çeviri-Sözlük).” Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2021. Ulusal Tez Merkezi (681826).
- Ceylan, Can. *Ölümünün 120. Yılında Hacı Ârif Bey*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2005.
- Cüneyd Kosal. *Klasik Türk Musikisi Arşivi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)*. Erişim 5 Ocak 2025, https://arsiv.isam.org.tr/index.php/cuneyd-kosal-turk-musikisi-arsivi;isad?sf_culture=tr
- Çağın, Şerife. “II. Meşrutiyet Döneminde İzmir’de Çıkmış Olan Mizah Gazeteleri -Edeb Yahu-”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları* 28 (2010): 118-144.
- Çalka, Mehmet Sait. “Gülşen-i Âsâr/Dîvân (Sa’dî)”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim 5 Ocak 2025, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulsen-i-asar-divan-sa-di>
- Çavuşoğlu, Mehmed. *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Çavuşoğlu, Mehmed. “Yahyâ Bey, Dukagın-zâde”. *MEB İslâm Ansiklopedisi* 13, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, 343-347.
- Çıpan, Mustafa. *Güfte İncelemesi Notalar-Güfteler-Şekil Özellikleri Açıklamalar-Edebiyat ve Müsikî Bilgileri I*. Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, 2001.

- Çıpan, Mustafa. "Klasik Türk Müsiki Eserlerinin Güfteleri/Müsikimizin Şiiri". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XIV Dîvân'dan Nağmeler: Farklı Boyutlarıyla Edebiyat-Müsikî İlişkileri* içinde, haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Ali Emre Özyıldırım ve Ersu Pekin. Klasik Yayınları, 2019.
- Çoruk, Ali Şükrü. *Örnek Bir Vak'a Işığında Abdülhamit Döneminde Kitap ve Dergi Sansürü*. Kitabevi Yayınları, 2017.
- Demirel, Fatmagül. *II Abdülhamid Döneminde Sansür*. Bağlam Yayınları, 2007.
- Edirneli Mevdî. *Dîvân*. haz. Muzaffer Kılıç, DBY Yayınları, 2022.
- Emin Ongan Üsküdar Musiki Cemiyeti Nota Arşivi (Sözlü Eserler). Erişim 5 Ocak 2025, <https://www.uskudarmusikicemiyeti.com/sozlu-eserler/>
- Ersönmez, Mesut. *Güftelerin Dili*. Toplumsal Çözüm Yayınları, 2013.
- Ersönmez, Mesut. *Güftelerin Dili: Genişletilmiş Yeni Baskı*. Pagos Yayınları, 2021.
- Esatlı, Mustafa Ragıp. *Saray ve Konakların Dilinden Bir Devrin Tarihi*. haz. İsmail Dervişoğlu, Bengi Kitap, 2010.
- Georgen, François. "Yasak Kelimeler: XX. Yüzyılın Başındaki Osmanlı Sansürüyle İlgili Bir Belge Üzerine". *Mete Tunçay'a Armağan* içinde, ed. Mehmet Ö. Alkan, Tanıl Bora, Murat Koraltürk. İletişim Yayınları, 2007.
- Güfte Şâirleri (2. Bölüm). TRT Müzik Dairesi Yayınları, 1973.
- Güleç, İsmail ve Erdal Kılıç, *Osmanlı Şiirinden Bir Demet Şarkı*. Duvar Yayınları, 2023.
- Hancı, Hülya. "Şarkı Türünü Tanımlamadaki Sorunlar ve Bu Sorunların Çözülmesinde Nedîm'in Rolü". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4: Nazımdan Nesire Edebi Türler* içinde, haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım. Turkuaz Yayınları, 2009.
- Hasan Hilmi. *Negamât-ı Aşk yâhûd Yeni Şarkı Mecmu'ası*. Kitabacı Aleksan, 1306 [1890-91].
- Hasan Tahsin. *Gülzâr-ı Müsiki*. Zafer Kütübhânesi, 1322 [1906].
- Hasan Tahsin. *Gülzâr-ı Musikî*. çev. Gülçin Yahya Kaçar. Maya Akademi Yayınları, 2011.
- Hüdâyî (Salâ Muslîs), *Dîvân*. haz. Mustafa S. Kaçalın. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.
- İçli, Şerif. *Şarkı Güfteleri 1*. Marmara Basımevi, 1949.
- İstanbul Üniversitesi Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi (OMAR) Osmanlı Dönemi Müziği Multimedya Arşivi (OMARŞİV) Arama ve Karşılaştırma Portalı. Erişim 5 Ocak 2025, <https://omarsiv.istanbul.edu.tr/>
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Hoş Sadâ*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1958.
- Kânûnî Sultan Süleyman. *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri II*, haz. Kemal Yavuz ve Orhan Yavuz. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Kaya, Bayram Ali. "Taşlıcalı Yahyâ," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 40: 156-157. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Kemal Batanay Musiki Arşivi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM). Erişim 5 Ocak 2025, https://arsiv.isam.org.tr/index.php/kemal-batanay-music-archive;isad?sf_culture=tr
- Kip, Tarık (haz.) *TRT Türk Sanat Musikisi Sözlü Eserler Repertuarı (Makamlara Göre) İlâveli ve Genişletilmiş 3. Basım*. TRT Müzik Dairesi Yayınları, 1979.
- Mehmed Sadi. *Gülşen-i Âsâr*. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 1872.
- Mert, Talip. "Hacı Arif Bey (1831-1885)". *Osmanlı İstanbulu IV* içinde, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız ve Emrah Safa Gürkan. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Mustafa Emîrî. *Yeni Şarkı Mecmu'ası*. Cemal Efendi Matbaası, 1304 [1888-89].
- Okumuş, Ruveyda. "II. Abdülhamid Devrinde Yıldızı Parlayan Bir Devlet Adamı: Reşid Mümtaz Paşa (1856-1928)". *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi* 2, no: 2 (2020): 113-140. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1200779>
- Özpekel, Osman Nuri. "Şâir ve Bestekâr Osmanlı Padişahları". *Osmanlı 10: Kültür ve Sanat* içinde, ed. Güler Eren. Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Öztuna, Yılmaz. "Ârif Bey [Hacı Mehmed]," *Türk Musikisi Ansiklopedisi I*: 61-67. Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Yayınları, 1969.
- Öztuna, Yılmaz. *Hacı Ârif Bey*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Öztuna, Yılmaz. "Ârif Bey [Hacı Mehmed]," *Büyük Türk Müsiki Ansiklopedisi I*: 96-109. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Sağlam, Ayşe. *Taşlıcalı Yahya ve Hamse'si*. Grafiker Yayınları, 2017.
- Salgar, M. Fatih. *Hacı Arif Bey: Hayatı-Sanatı-Eserleri*. Ötüken Yayınları, 2011.
- Saraç, M. A. Yekta. *Klasik Edebiyat Bilgisi (Belâgat ve Biçim-Ölçü-Kafiye)*. TDK Yayınları, 2019.
- Seçilmiş Şarkı Güfteleri. Türk Musikisi Dergisi Neşriyatı, 1948.
- Semih Mümtaz S., *Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler*. Hilmi Kitabevi, 1948.
- Sezgin, Bekir Sıtkı. "Hacı Ârif Bey," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 14: 440-442. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Şentürk, Ahmet Atilla. *Taşlıcalı Yahyâ Beğ'in Şehzâde Mustafa Mersiyesi Yahut Kanunî Hicviyesi*. Büyüyenay Yayınları, 2014.
- Şevki Bey. *Hevâ-yı Şevk veyâhûd Sadâ-yı Aşk*. Âlem Matbaası, 1307 [1891].
- Taşçı, Muharrem, haz. *Şarkı Güfteleri 1*. Marmara Basımevi Neşriyatı, 1961.

- Tombul, Enis. "Asıl Söz Sahipleri." *Darülelhan Mecmuası*, no. 12 (2020): 27-30.
- Tombul, Enis. "Asıl Söz Sahipleri-II." *Darülelhan Mecmuası*, no. 13 (2022): 44-45.
- Turabi, Ahmet Hakkı. "Mecmû'a-i Ârifî (Hacı Ârif Bey) (Matbu)" Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, Erişim 5 Ocak 2025, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mecmu-a-i-arifi-haci-arif-bey-matbu>.
- Paçacı Tunçay, Gönül. *Neşriyat-ı Mûsiki: Osmanlı Müziğini Okumak 1-2*. VakıfBank Kültür Yayınları, 2019.
- Paçacı Tunçay, Gönül, (haz.). *Edebiyatın İzinden Eski Müziğin Rüzgârıyla*. İstanbul Üniversitesi Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2025.
- Udî Cevdet. *Mecmû'a-i Elhân*. Orhaniye Matbaası, 1337 [1921].
- Udî Sami. *Âhenk*. Sancakciyan Matbaası, 1337 [1921].
- Uysal, Abdulhadi. "Şâir Yahyâ'nın Osmanlı Arşivi'ndeki İzleri: Taşlıcalı Yahyâ Beg'in Zeameti Hakkındaki Bilgiler Üzerinden Biyografisine Bir Katkı." *Zemin*, 8 (2024): 176-193. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14184836>
- Uzcan, Nihat, ed. *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Bestekârları Ansiklopedisi-Şarkı Güfteleri ve Türküler*. İtimat Kitabevi, 1978.
- Üngör, Etem Ruhi. *Türk Musikisi Güfteler Antolojisi 2*, Eren Yayınları, 1981.
- Yahyâ Bey. *Dîvân*. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 1493.
- Yahyâ Bey. *Dîvan: Tenkidli Basım*. haz. Mehmed Çavuşoğlu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977.
- Yıldız, Ayşe. "Nedîm'in Murabbalarından Hareketle Edebiyat ve Müzik İlişisini Yeniden Düşünmek". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XIV Dîvân'dan Nağmeler: Farklı Boyutlarıyla Edebiyat-Mûsikî İlişkileri* içinde, haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Ali Emre Özyıldırım, Ersu Pekin. Klasik Yayınları, 2019.

Ekler | Appendices

EK-1: METİNLER

Taşlıcalı Yahyâ Bey - Murabba

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Yılduzu düşkün ğarīb ü 'âşık-ı bî-çāreyin
Gün gibi deryâ-yı ıŝkuñda gezer āvāreyin
Saña kıl oldum kapuñdan ğayrı kanda varayın
Pādişāhum sen tırurken ben kime yalvarayın

II

Bir hilāl-ebrū güzelsin serv-i gül-ruhsārsın
Görinenlerde nazīrūñ yok müselleme yārsın
Kullarınıñ hāline raḥm idici dildārsın
Pādişāhum sen tırurken ben kime yalvarayın

III

Ġayrı maḥbūbuñ vişāli günlerinden dāyimā
Hōş gelür şām-ı firākunda figān itmek baña
Ben seni sevdüm seni göñlüm sana virdüm saña
Pādişāhum sen tırurken ben kime yalvarayım

IV

Merdüm-i 'ālī-nažarsın gözlerümüñ nūrsın
Tāze gül gibi başīret ehliniñ manzūrsın
Şehr-i ḥüsnüñ māhısın dilberlerüñ meşhūrsın
Pādişāhum sen tırurken ben kime yalvarayın

V

Bir ğarīb-i nā-tüvānam āsitānuñda senüñ
Gülmedüm Yahyâ kuluñ gibi zamānuñda senüñ
Ağlasam yansam yakılsam tañ mı yānuñda senüñ
Pādişāhum sen tırurken ben kime yalvarayın⁶⁰

⁶⁰Yahyâ Bey, *Dîvan Tenkidli Basım*, 198-199.

Muhibbî - Murabba

'İşk-ıla şahrâlara düşdüm yürür âvâreyim
 Çâresüz derde sataşdum âh bir bî-çâreyim
 Cürm ü 'işyânum başumdan aşdı yüzi karayım
 Pâdişâhum sen dururken ben kime yalvarayım

Nefs elinden âh kim cân u dilüm şermendedür
 Her ne deñlü kim günâh 'âlemde cümle bendedür
 Lîk ihsân u seḥâ cûd u kerem hep sendedür
 Pâdişâhum sen dururken ben kime yalvarayım

Gösterüp dünyâyı dünyâ itmesün minnet baña
 Anuñ ile sanmasun kim irişür rāḥat baña
 Senden özge kimsenem yokdur ide rahmet baña
 Pâdişâhum sen dururken ben kime yalvarayım

İtmedügüñ kalmadı 'âlemde senüñ bir günâh
 Yaraşur şimden girü tâ şubḥ olunca eyle âh
 Baña göster reh-nümâ ol tâ ki bulam togrı rāh
 Pâdişâhum sen dururken ben kime yalvarayım

Gerçi kim dünyâda gördüm miḥnet ü cevr ü cefâ
 Yirine her birinüñ lîkin irişdi biñ şafâ
 Derdi sendendür Muhibbî'nüñ yine sen vir devâ
 Pâdişâhum sen dururken ben kime yalvarayım

Bir niçe gün gerçi güldi yüzüme dünyâ benüm
 Bilemedüm ḥālümü âḥir n'olur ferdâ benüm
 Bu ḥarâretle bükildi ḳaddüm oldı ya benüm
 Pâdişâhum sen dururken ben kime yalvarayım⁶¹

Edirneli Mecdî - Müseddes

Zehr-i ḳahrı kâse kâse nüş eder ğam-ḥ'âreyin
 Erre-i miḥnet ucından şâne-veş şad-pâreyin
 Nêçe yıllardur reh-i gamda yêler âvâreyin
 Merḥamet ḳıl ḥālüme bî-kes ü bî-çâreyin
 Pâdişâhum sen ṭururken ben kime yalvarayın
 Âsitânuñ var-iken bir daḥı ḳande varayın⁶²

⁶¹Kânûnî Sultan Süleyman, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri II*, haz. Kemal Yavuz ve Orhan Yavuz (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 1775-1776.

⁶²Edirneli Mecdî, *Dîvân*, 159-161.

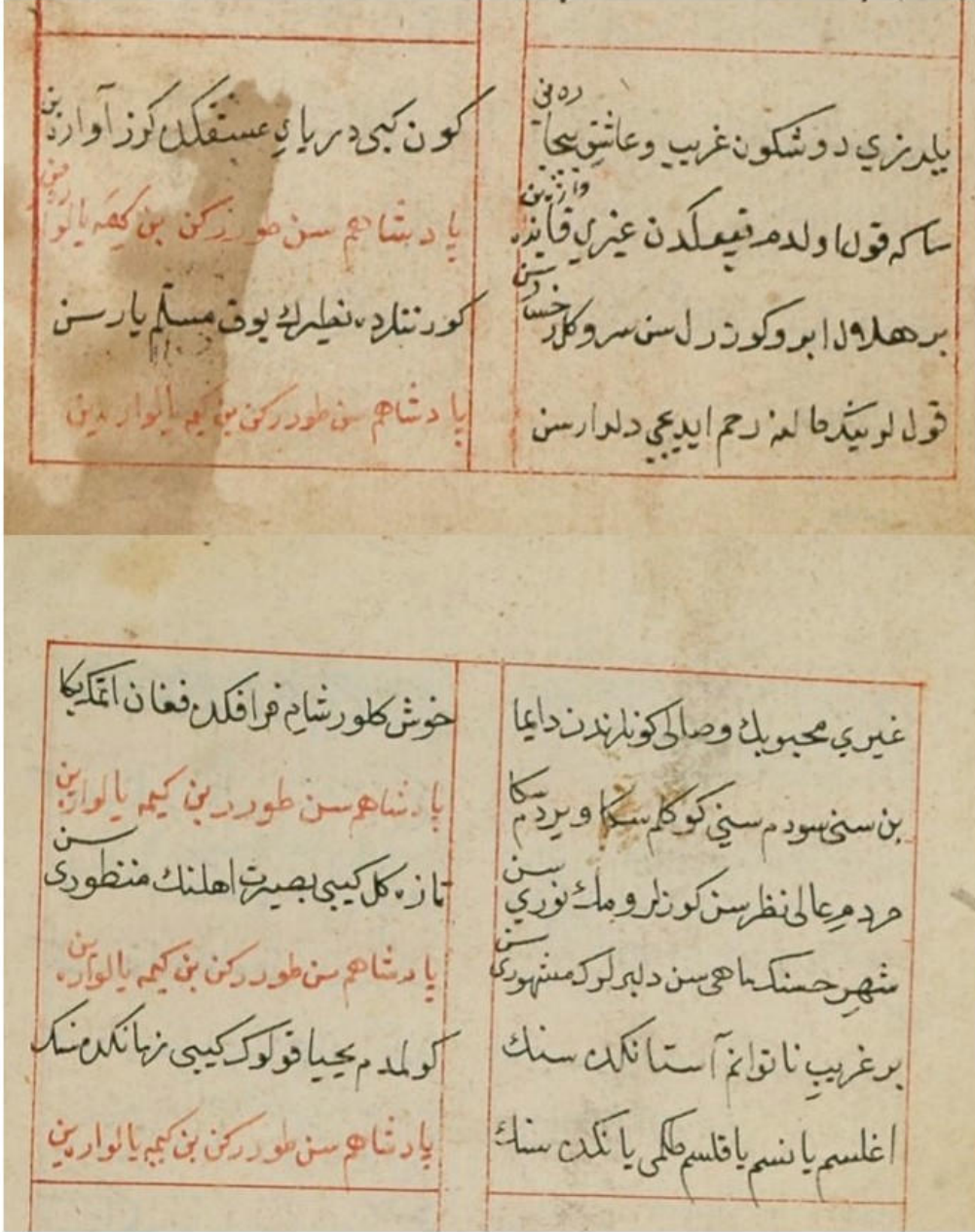
Luţfuñ-ile muhtenemdür cümle erbâb-ı hüner
Kıldıñ ihsānuñla müstaḥraḳ cihānı ser te-ser
Luţf kıl eyle baña ‘ayn-ı ‘ināyetle nazar
Senden artuḳ melce’im yoḳdur eyā gerdün-maḳar
Pādişāhum sen ṭururken ben kime yalvarayın
Āsitānuñ var-iken bir daḫı ḳande varayın

Zümre-i ehl-i kemāle zātuñ olmuşdur Zahīr
Ḳāsim-ı Envār luţf êtdi seni Hayy u Ḳadīr
Ḳanda bir üftāde olsa sensin aña dest-gīr
Devletüñde pāy-māl olmaḳ revā mı ben faḳīr
Pādişāhum sen ṭururken ben kime yalvarayın
Āsitānuñ var-iken bir daḫı ḳande varayın

Sāye-veş yêrden yêre ḳaldı ğam-ı ferdā beni
Ḳahr ile öldürdi cānā ṭa’ne-i a’dā beni
Rāh-ı ḥamda ref êdüp eyle meded iḫyā beni
Gel yêtiş êy Hızr-pey luţf êt ḳoma tenhā beni
Pādişāhum sen ṭururken ben kime yalvarayın
Āsitānuñ var-iken bir daḫı ḳande varayın

Devletüñde rüz u şeb mesrûrdur bay u gedā
Cūd u ihsānuñ görüpdür cümle aşḫāb-ı şafā
Mecdī-i bī-kes daḫı sen şāha êtdi ittikā
Dergehüñden ayrı yêre êtmez asla ilticā
Pādişāhum sen ṭururken ben kime yalvarayın
Āsitānuñ var-iken bir daḫı ḳande varayın

EK-2: YAZMA METİN

Taşlıcalı Yahyâ Bey'in vefat ettiği sene olarak kabul edilen h. 990 [m. 1582] yılının Ramazan [m. Eylül] ayının başında Bosnalı Hasan b. Bali tarafından istinsah edilmiş Divan'da yer alan ilgili murabba.⁶³

⁶³Yahyâ Bey, *Dîvân*, 71^a–71^b.

EK-3: NOTALAR

EMİN ONGAN
ÜSKÜDAR MÛSİKİ
CEMİYETİ NEŞRİYATI

Rep. no.: 216

NİHÂVEND ŞARKI

"Ahteri düşkün garib-i âşık-ı âvâreyim"

Beste : Hacı Arif Bey
Güfte: Sâdi Bey

Usûlü: Ağır Aksak

Ah te ri düş kün ga ri bi
â şı k ı â vâ reyim (SAZ.../.....)
G ün gi bi der
Ş i ve kâ rum
yâ yı aş kın
sen du rur ken
da ge zer bi
ben ki me yal
çâ va re yim (SAZ.....) yim (SAZ.../.....) yim
..... Sa na kul ol dum kap ın da
gay rı kan de va ra yım (SAZ.../.....)
ARANAĞMESİ
Dr. Seneri Özgün
18.10.2000

Ahter-i düşkün garib-i âşık-ı âvâreyim
Gün gibi deryâ-yı aşkında gezer biçâreyim
Sana kul oldum kapında gayrı kande varayım
Şivekârım sen dururken ben kime yalvarayım

Üsküdar Emin Ongan Mûsiki Cemiyeti, https://www.uskudarmusikicemiyeti.com/wp-content/uploads/2024/04/ahteridkngarib-ia-k-avareyim_hacarifbey_ezqj.pdf

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TSM REPERTUAR SIRA No:1531

000216

NIHÂVEND ŞARKI

AHTERİ DÜŞKÜN GARİB-İ ÂŞIK-İ ÂVÂREYİM

USULÜ: AĞIR AKSAK
♩ : 72

MÜZİK: HACI ÂRİF BEY
SÖZ: MEHMET SÂDİ BEY

AH - TE - Rİ DÜŞ - KÜN GA - Rİ - Bİ
Â - Şİ - Kİ Â - VÂ - RE - YİM
GÜN Gİ - Bİ DER - VÂ - Yİ AS - KİN -
Şİ - VE - KÂ - RİM SEN DU - RUR - KEN
DA GE - ZER Bİ - ÇÂ - RE - YİM
BEN Kİ - ME YAL - VA - RA - YİM
YİM SA - NA KUL OL -
DUM KA - PIN - DA GAY - RI KAN - DE
VA - RA - YİM YİM
KODAYA
(saz...)

AHTERİ DÜŞKÜN GARİB-İ ÂŞIK-İ ÂVÂREYİM
GÜN GİBİ DERYÂ-YI ÂŞKINDA GEZER Bİ-ÇÂREYİM
ŞANA KUL OLDUM KAPINDA GAYRI KANDE VARAYIM
ŞİVEKÂRIM SEN DURURKEN BEN KİME YALVARAYIM

VEZNİ: FÂ'İLÂTUN/ FÂ'İLÂTUN/ FÂ'İLÂTUN/ FÂ'İLUN

AHTERİ DÜŞKÜN (OLMAK): TALİHİ KÖTÜ OLMAK.
ŞİVEKÂR: İŞVELİ, FETTAN.

TRT Müzik Dairesi Yayınları

5. İstanbul Radyosu ATATÜRK KİTAPLIĞI
AŞIR AKSESİ LAİKA KARAYAN KOLLEKSİYONU
HAYATIN ŞARKI Hacı Arif Bey

34.475

Ah te ri... düğ... kün ga ri...

bi... a... şı ki... â...

va... re yin

Ölün gi bi... der... ya... yı
Şi ve ka rin sen du

ag... kin... da... ge...
rur ken ben ki na

bi... ga... re yin
yal va ra yin

Sa na kul... ol... düm ka.

pin da... gay... ra kan...

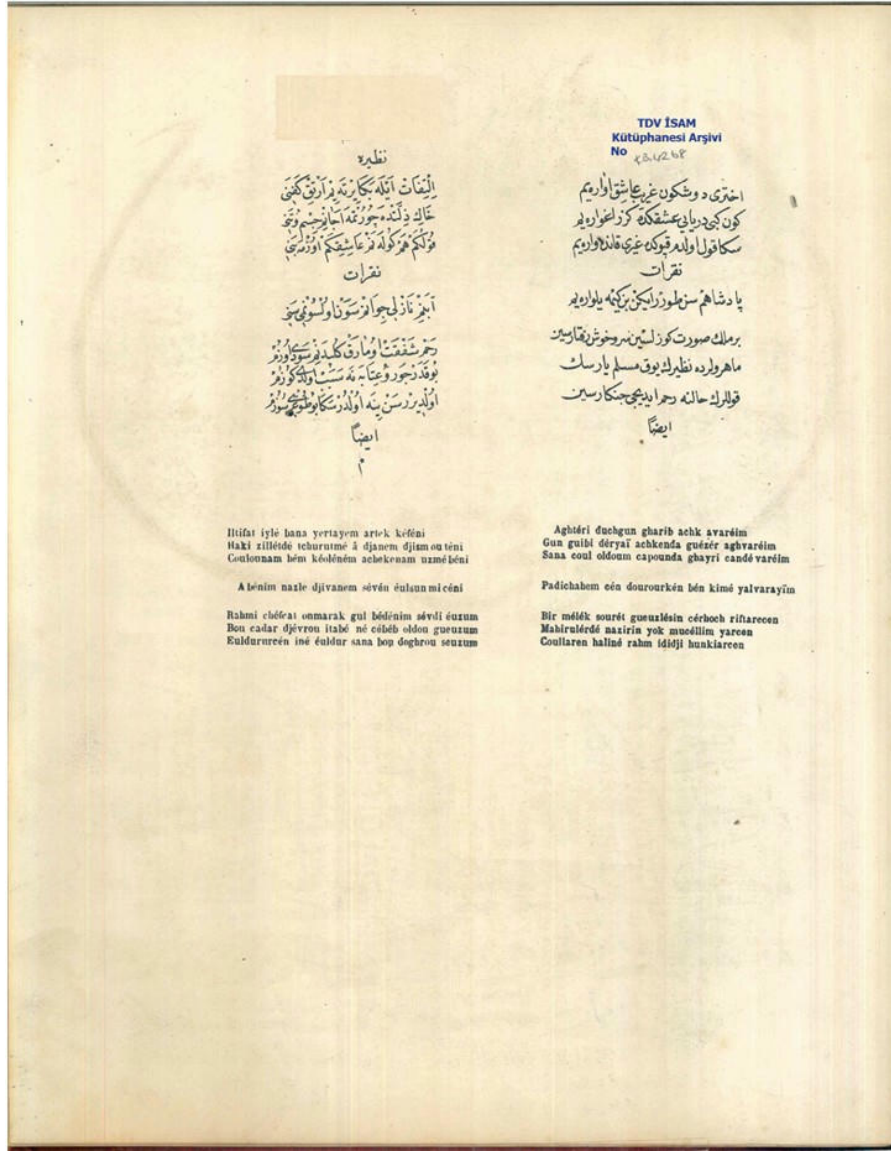
de... va... ra yin

Aranâğnesi

Ahteri düşkün garib aşıkı âvâreyin
Gün gibi deryâyı aşkında gesser biğâreyin
Sana kul oldum kapında gayri kande varayın
Şivekârın sen dururken ben kime yalvarayım.

İBB Atatürk Kitaplığı, https://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane3/evraklar/Evr_LKE_K_000475.pdf

[illegible]

İSAM Kütüphanesi Arşivi, Kemal Batanay Musiki Arşivi,
İKA KB-Ş-N-4268. <https://arsiv.isam.org.tr/index.php/nihavend-sarki-586>

12

ahteri düşkün yârların

17

agorahuk

zemin

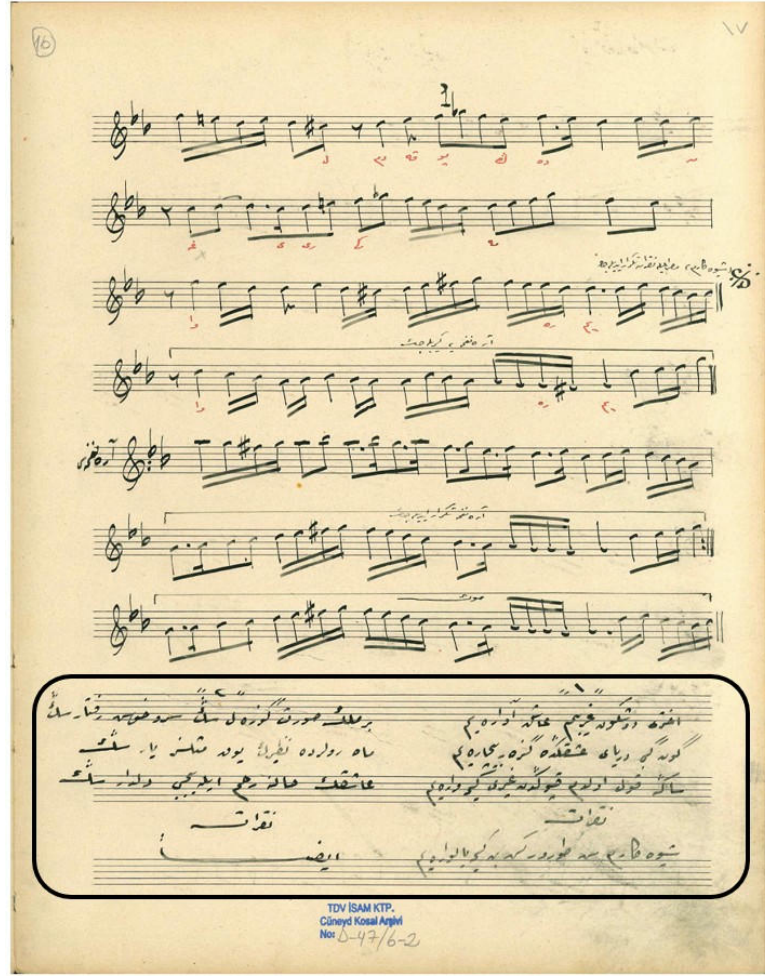
50

ahteri düşkün yârların

Nihavent Sazkırı

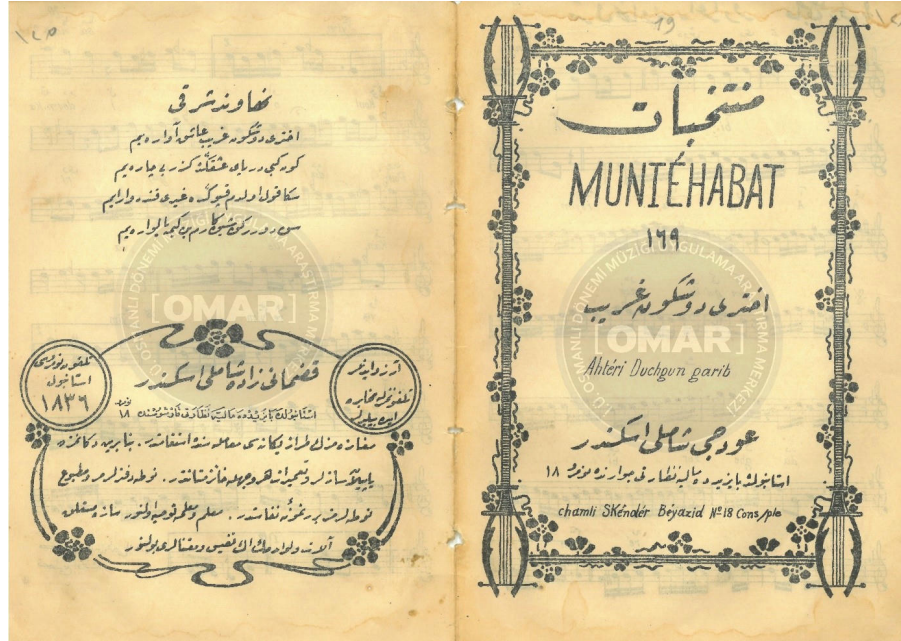
Hacı Arif 03.

TDV İSAM KTP.
Cânayd Kozal Ağabey
No: D-4716-1

İSAM Kütüphanesi Arşivi, Cüneyd Kosal Klasik Türk Musikisi Arşivi, İKA CK-DF-Ş-N-D-47/6.

<https://arsiv.isam.org.tr/index.php/nihavend-sarki-277>

OMARŞİV Osmanlı Dönemi Müziği Multimedya Arşivi Arama ve Karşılaştırma Portalı,
<https://omarsiv.istanbul.edu.tr/Details?EntryId=8305&SearchQuery=ahteri&TotalCount=9>